

K NOVĚ ODKRYTÝM ČÁSTEM GOTICKO-RENEŠANČNÍCH NÁSTĚNNÝCH MALEB V PRESBYTÁŘI KOSTELA SV. HAVLA V RATMĚŘICÍCH (předběžná zpráva)

Pavel Kroupa
Jaroslava Kroupová

V presbytáři kostela sv. Havla v Ratměřicích ve středních Čech (okres Benešov) byla odkryta část nástěnných maleb. Malby pocházejí pravděpodobně z let 1547 až 1560. Jsou provedeny ve formě iluzivních závěsných obrazů zavěšených na vodorovné žerdi. Na dochovaných částech maleb jsou zobrazeny dvě stojící postavy. Jedná se o sv. Petra a možná sv. Pavla. Součástí výzdoby jsou i pásy dekorativních vegetabilních rozvilin. Malby byly s největší pravděpodobností provedeny stejným malířem, který zhotovil rovněž nástěnné malby v kostele sv. Václava v nedaleké Libouni. Malby jsou poměrně vzácným dokladem goticko-renesancních maleb, a reprezentují tak odcházející období středověku a nástup novověku. Autor maleb je anonymní malíř, provedení maleb je do značné míry rustikální. Unikátní je skutečnost, že malby představují dva historicky, slohově i ideově příbuzné soubory nástěnných maleb, provedených pravděpodobně jedním malířem ve dvou kostelech.

Klíčová slova: pozdní gotika – renesance – nástěnné malby – kostel sv. Havla – obec Ratměřice

On the Recently Uncovered Fragments of Gothic and Renaissance Murals in the Presbytery of the Church of Saint Gall in Ratměřice, Benešov District (preliminary report)

Fragments of murals were uncovered in the presbytery of the Church of Saint Gall in Ratměřice (Central Bohemia, Benešov district) which probably date from 1547–1560. They have a form of illusive paintings suspended from a horizontal bar. The fragments show two standing figures, Saint Peter and perhaps Saint Paul. Belts of ornamental vegetable leafwork are part of the decoration. The paintings were most likely made by the same painter of the murals in the Church of Saint Wenceslas in nearby Liboun. They are rather rare examples of Gothic and Renaissance paintings that represent the transition between the Middle Ages and modern times. These rather rustic paintings were made by an anonymous painter. It is unique that the paintings represent two historically, stylistically, and ideologically related collections of murals that were probably carried out by a single painter in two churches.

Keywords: Late Gothic era – Renaissance – murals – Church of Saint Gall – Ratměřice village

Při provádění obnovovacích prací byla v presbytáři kostela sv. Havla v Ratměřicích (okres Benešov) odkryta část doposud neznámých goticko-renesancních nástěnných maleb.¹⁾ Malby tvoří souvislou plochu pokrývající spodní podokenní část severovýchodního pole východního závěru presbytáře. Byly odkryty celkem dva výjevy umístěné do polí rámovaných barevnými lištami, na pravé straně je dochováno třetí úzké pole. Rám lemující výjevy je iluzivně pomoci stuhu (lanka) a objímek zavěšen na malovanou vodorovnou žerd, plynule probíhající nad oběma zarámovanými scénami. Pekovaná omítka vrstvy s nástěnnými malbami pokračuje nad žerdí směrem nahoru bez stop po malířské výzdobě. V místě hrany spodního vodorovného okraje okenní niky omítka končí, pro její porušení v těchto místech není jasný její vztah k okenní nico. Nalevo od okenní niky pekovaná omítka pokračuje směrem vzhůru.

V každém dochovaném poli výmalby je po jedné stojící figuře. V levém širším poli je z poloviny odkrytá světecká postava se dvěma nimby. Menší nimbus těsně obepíná hlavu postavy, je dochovaný jen torzálně, větší nimbus je zachovaný ve větší úplnosti. Každý nimbus je tvořen vnější a vnitřní černou lineárně provedenou linkou, uvnitř je výplň v podobě probíhající červených teček. Obličejová část hlavy je silně poškozena, jsou patrné oči a části nadočnicových oblouků. Po levé straně postavy je vinná réva s hrozny a listy, napravo v úrovni hlavy světce je v ploše umístěn znak s pětistlou červenou růží. Světec nemá atribut. Nelze zcela vyloučit, že může být ještě odhalen ve spodní části postavy, zakryté doposud mladší omítkovou vrstvou, i když tuto možnost považujeme za méně pravděpodobnou. Znak je zavěšen na vodorovné horní liště lemující celý výjev. Znak lze interpretovat jako rožmberskou růží.

V pravém poli je stojící světecká figura sv. Petra opět se dvěma nimby, větším a menším. Jejich provedení je stejné jako u levé postavy. Obličejová část světce je dochována v relativní úplnosti, jsou zřetelné oči, nadočnicové oblouky a nos. Po levé straně postavy je umístěn její atribut, klíč, který světec pravděpodobně drží ve své levici, byť to pro poškození není jisté. Postava světce je zřejmě oděna do dlouhého, vpředu rozevřeného pláště tmavé barvy.

Zcela vpravo je úzké pole vyplněné rostlinnou rozvilinou. Na vertikálně probíhající zvlněný stonek jsou napojeny krátkými stonky nepříliš zřetelné vegetabilní motivy. Pravděpodobně jde o vinnou révu.

Malba na stěně severovýchodního pole závěru je na pravé straně ukončena svislou lištou lemující pruh s vegetabilním ornamentem a z toho, co je dnes patrné, je zřejmé, že výmalba dále nepokračovala. Na levé straně je situace méně jistá, nicméně malba ani zde pravděpodobně dále neměla pokračování.

Na jihovýchodní stěně východního závěru byly odkryty části dvou polí stejného typu jako na severovýchodní stěně závěru. V pravé horní části levého pole je poškozený rostlinný motiv se stonky, zakončenými nejasnými vegetabilními kulovými útvary vyplněnými červenou barvou. Celek působí jako kytice. Obě pole lemovaná červenými lištami jsou iluzivně zavěšena opět pomocí závěsného lanka na vodorovné okrové žerdi. Detaily jsou dochovány nad pravou částí levého obrazu. Malby na stěně jihovýchodního pole mají pravděpodobně podobu iluzivních závěsných obrazů, stejně jako na stěně severovýchodního pole závěru. Odkryté části malby jsou silně poškozeny, malba je setřená, omítka je výrazně pekovaná. Dojde-li k úplnému odkrytí zbylých částí maleb na této stěně závěru,

Obr. 1: Ratměřice (okres Benešov), kostel sv. Havla. Pohled do presbytáře s odrytými částmi nástěnných maleb. Vlevo jsou malby na severovýchodní stěně, vpravo na jihovýchodní stěně (všechny snímky D. Primusová, 2021).

nelze zcela vyloučit nálezy částí dalších výjevů. Vzhledem ke špatnému stavu maleb zde však není pravděpodobnost odkryvu dobře dochovaných částí maleb na této stěně příliš velká.

V pravém poli na jihovýchodní stěně závěru byly dále odkryty části nápisů. Je pravděpodobné, že nápisy jsou mladší. V pravém horním rohu pravého pole je viditelný kalich. K jeho stáří se nelze bez restaurátorského průzkumu vyjádřit.

Předběžně lze soudit, že odkryté části maleb představují jejich významnou část. Další odkryvy samozřejmě nelze v budoucnosti vyloučit.

Malby jsou po celé ploše poškozeny pekováním. Peky se nevyhnuly ani obličejové části postavy v levém poli, kterou výrazně poškodily. Malby byly zakryty mladší vrstvou omítky a vápennými nátěry. Kdy přesně k tomu došlo, nelze bez podrobného restaurátorského průzkumu s jistotou stanovit.

Malby jsou svým pojetím a provedením velmi specifické. Velmi pravděpodobně jsou dílem malíře, který je autorem nástěnných maleb v kostele sv. Václava v nedaleké Libouni. Obě díla spojuje několik základních rysů. Především je to silný stupeň rustikalizace provedení. Postavy jsou zobrazeny dosti neobratně, základním prostředkem provedení maleb je výrazný linearismus v kombinaci s plošným vyplněním ploch barvou. Modelaci barvou u postav zdejších maleb nelze potvrdit. Dalším zásadním rysem spojujícím malby v obou kostelech je jejich provedení v podobě iluzivních závěsných obrazů. V Ratměřicích jsou oba výjevy včetně pravého úzkého pole spojeny jednotným orámováním, a tvoří tak souvislý pás maleb. Ten je iluzivně zavěšen pomocí lanka na vodorovnou žerď. V místech svislých dělicích rámců mezi jednotlivými poli maleb jsou na žerď navlečeny výrazné objímky. Toto základní výtvarné uspořádání je v principu u maleb v obou kostelech téměř

identické a v zásadě unikátní. Figurální výjevy jsou v případě obou souborů maleb uspořádány do jedné výškové úrovně. U komplexně odkrytých maleb v Libouni je nad iluzivně zavěšenými obrazy i pod nimi plocha omítky bez výmalby, stejnou situaci lze s velkou pravděpodobností očekávat i u prozatím ne zcela odkrytých maleb v Ratměřicích. U nástěnných maleb obou staveb dále najdeme stejnou škálu barevných odstínů s převládající sytou červenou, užitou zejména na rámování a částech draperií, stejným odstínem okrové barvy je u maleb obou kostelů provedena vodorovná žerď apod. U obou maleb je rovněž shodný způsob provedení rozvilin v podobě vinné révy, včetně barevného řešení. Další shoda spočívá v tom, že rozvilina s vinnou révou je umístěna v Libouni napravo od postavy sv. Petra, stejně jako u maleb v Ratměřicích. Může jít o náhodu, nicméně nelze vyloučit prosté okopírování, zřejmě bez vnitřního ikonografického významu.

Rozdíly mezi výmalbou v obou kostelech spočívají jen v detailním provedení některých částí maleb. Např. v Libouni jsou na rozdíl od Ratměřic jednotlivá pole maleb oddělena sloupy s patkami a hlavicemi apod. Tyto rozdíly mohou vyplývat z toho, že prostor lodi kostela v Libouni je větší, a umožňuje tudíž na rozdíl od komornějšího prostoru presbytáře kostela v Ratměřicích náročnější a velkorysejší provedení architektonických částí maleb.

Srovnání maleb v obou kostelech je zajímavé i v souvislosti s případným určením levé stojící světecké postavy maleb v Ratměřicích. Je umístěna nalevo od ikonograficky určené figury sv. Petra. U maleb v Libouni je nalevo od postavy sv. Petra umístěna postava bez atributů, která by mohla představovat figuru sv. Pavla.²⁾ Nejběžnějšími atributy sv. Petra je meč, kniha nebo popsaný svitek.³⁾ Mohlo by jít o vodítko při určování levé

Obr. 2: Ratměřice, kostel sv. Havla. Celkový pohled na odkryté nástěnné malby na severovýchodní stěně presbytáře.

Obr. 3: Ratměřice, kostel sv. Havla. Detail nástěnných maleb na severovýchodní stěně presbytáře. Uprostřed je horní část postavy sv. Petra, nalevo část klíče. Nahoře je viditelná vodorovná žerď se závěsnou stuhou (lankem) a objímkou navlečenou na žerď.

Obr. 4: Ratměřice, kostel sv. Havla. Detail nástěnných maleb na severovýchodní stěně presbytáře. Uprostřed je úzké pole s rozvilinovou výzdobou s vinnou révou (?) navazující na pravý obraz.

Obr. 5: Ratměřice, kostel sv. Havla. Detail nástěnných maleb na jihovýchodní stěně presbytáře. Vegetabilní rozvilina v pravé horní části levého iluzivního závěsného obrazu. Nahoře je odkrytá část vodorovné žerď se závěsnou stuhou (lankem).

světecké postavy v Ratměřicích. Apoštolové sv. Petr a sv. Pavel bývali v křesťanském umění zobrazováni naproti sobě, jako dvojice.⁴⁾

Myšlenku o společném autorovi maleb v kostelech v Libouni a v Ratměřicích je možno opřít i o historická fakta. Obě vsi byly součástí tzv. Louňovického zboží, které roku 1548 za-

koupil rytíř Křištof Skuhrovský ze Skuhrova a na Popovicích.⁵⁾ Vesnice jsou od sebe geograficky vzdálené jen cca 5 km. Vznik maleb v kostele v Libouni je možno přesně datovat do období let 1547 až 1560.⁶⁾ Na základě tohoto datování lze i vznik nástěnných maleb v kostele v Ratměřicích klást do stejného časového rozmezí.

Obr. 6: Ratměřice, kostel sv. Havla. Detail nástěnných maleb na jihovýchodní stěně presbytáře. Nápis v levé části pravého iluzivního závěsného obrazu.

Z hlediska slohového vývoje představují malby v Ratměřicích (a v Libouni) pozoruhodný výtvarný projev.⁷⁾ Pozdně gotické rysy maleb jsou zde kombinovány s již nastupující renesancí. Scény jsou iluzivně pojaty jako závěsné obrazy v interiéru. Nejde tedy o tradiční didaktické uspořádání, které známe z nástěnných maleb předchozích období gotiky, nýbrž o doplnění stávajícího interiéru, v tomto případě presbytáře kostela, resp. presbytáře a lodě kostela.

Zvláštní pozornost si zaslouží znak s růží v pravé horní části levého výjevu. Tvoří pendant k vinné révě, zobrazené v levé části scény. Jde-li skutečně o růži rožmberskou, pak se nabízí možnost jeho specifické ikonografické interpretace. Vinná réva je nejobvyklejším christologickým symbolem. Je-li tedy na levé straně výjevu zobrazen christologický motiv, pak je možno jejímu pendantu, předpokládané rožmberské růži, přisoudit symbolický obsah. Jak uvádí Petr Pavelec, zobrazení rožmberské růže v různých podobách je na stavbách rožmberského dominia velmi četné. Jak dále uvádí, s rožmberskou růží se lze setkat i na stavbách mimo toto dominium a dovozuje, že v určitých případech by pak jiná interpretace než christologická, ztrácela opodstatnění.⁸⁾ Jak daleko při výkladu této scény v našem případě je možno jít, je bez znalosti dalších historických souvislostí obtížné říci. Pravděpodobné je, že umístění rožmberské růže jako pendantu ke christologickému symbolu vinné révy není náhodné. Je-li možno uvažovat o prolnutí sakrální a profánní symboliky nelze s jistotou říci, i když jinou interpretaci nejsme schopni nabídnout. Rožmberská růže zde má podobu znaku, tedy vztah k rodu Rožmberků se nám jeví jako velmi pravděpodobný. Lze v této souvislosti připomenout, že v nedalekém Načeradci, vzdáleném východně od Ratměřic cca 12 km, byli až do 15. století potomci Vítka z Načeradce erbu růže. Mohlo jít o jeho levobočku.⁹⁾

Kostel sv. Havla v Ratměřicích je jednolodní stavbou s polygonálně uzavřeným presbytářem a se západní věží v ose stavby. Loď a západní věž stavby jsou pravděpodobně románského původu, zřejmě z první třetiny 13. století.¹⁰⁾ Souvislost románské části kostela s okruhem staveb louňovického nebo milevského kláštera je nejistá.¹¹⁾ Presbytář je gotického původu. Jeho datace kolísá v rámci 14. století.¹²⁾

Dochované pramenné zprávy k obci a ke kostelu jsou poměrně četné.¹³⁾ Jak uvádí A. N. Vlasák, Ratměřice spolu s cca 18 vesnicemi (včetně Libouně) získal bez uvedení roku louňovický klášter.¹⁴⁾ Podací právo v panství louňovickém vykonával nejspíše klášter louňovický, méně pravděpodobně klášter želivský.¹⁵⁾ Po vyplnění kláštera husity, ke kterému došlo pravděpodobně 23. 8. 1420, připadlo louňovické zboží městu Tábor, který je držel do roku 1547, kdy Louňovice a k nim

Obr. 7: Ratměřice, kostel sv. Havla. Detail nástěnných maleb na jihovýchodní stěně presbytáře. Kalich v pravé horní části pravého iluzivního závěsného obrazu.

přináležící zboží zkonfiskoval Ferdinand I.¹⁶⁾ V roce 1548 pak proběhla již výše uvedená koupě louňovického zboží Křištofem Skuhrovským ze Skuhrova.

Kostel sv. Havla v Ratměřicích je tedy v dnešní podobě výsledkem dlouhého stavebního vývoje od předpokládaného románského období až po dnešní stav. Goticko-renesanční nástěnné malby byly provedeny v prostředí starobylého, již stavebně dokončeného středověkého prostoru. Anonymní malíř je přizpůsobil potřebám doby a možnostem interiéru kostela. Malby spolu s malbami v Libouni tvoří dva soubory příbuzných děl, které mají téměř jistě jednoho autora. Pravděpodobnost, že malíř vytvořil i další, doposud neodкрыté malby v jiných částech tehdejšího zboží Křištofa Skuhrovského ze Skuhrova, sice není velká, nicméně nelze to vyloučit. V úvahu připadá zřejmě kostel sv. Jakuba v Domašíně, který byl součástí tohoto majetku,¹⁷⁾ nebo kostel Narození P. Marie v Popovicích.¹⁸⁾ Vlastnictví Křištofa Skuhrovského ze Skuhrova bylo kolem poloviny a po polovině 16. století zřejmě dosti rozsáhlé.¹⁹⁾

Malby v kostele sv. Havla v Ratměřicích představují spolu s malbami v kostele sv. Václava v Libouni významný výtvarný a duchovní projev. Ikonograficky jsou malby stále pevně ukotveny v odcházejícím středověkém umění. Nový je na nich způsob umístění jednotlivých scén do iluzivních závěsných obrazů. Jde o doklad postupně pronikajícího novověku. Didaktická složka zde byla zkombinována s potřebou dotvoření sakrálního prostoru jakožto prostoru užitého. Nevíme, kdo byl iniciátorem provedení iluzivních závěsných obrazů. Objednatel, či malíř. V každém případě malby dokládají, že jsme

v době nastupujícího novověku. Z tohoto hlediska jsou malby, pokud je nám známo, unikátní a zejména v tom spočívá jejich uměleckohistorická hodnota.

Není zcela obvyklé, aby byly publikovány nástěnné malby bez dokončeného komplexního odkryvu a bez restaurátorského průzkumu. Přistoupili jsme k tomu z toho důvodu, že malby jsou uměleckohistoricky pozoruhodné a zaslouží si co

možná nejaktualizovanější publikování. Mají vztah k dalšímu souboru maleb v Libouni. Předkládaný článek může být také vodítkem při rozhodování místních autorit o tom, zdali budou malby přiznány nebo opět zakryty.

PhDr. et JUDr. Pavel Kroupa (Pavel.Kroupa@seznam.cz) –
PhDr. Jaroslava Kroupová: historici umění

POZNÁMKY

1. Za upozornění na okrytí nástěnných maleb a za poskytnutí jejich fotografií autoři děkují ing. Janu Žížkovi a ing. Dagmar Primusové z NPÚ.
2. P. Kroupa – J. Kroupová, Nově odkrytý soubor nástěnných maleb v kostele sv. Václava v Libouni, Památky středních Čech 23, č. 1, s. 3.
3. Např. H. Sachs – E. Badstübner – H. Neumann, Christliche Ikonographie in Stichworten. Leipzig 1980, s. 278.
4. K tomu podrobněji např. H. Sachs – E. Badstübner – H. Neumann, o. c. v pozn. 3, s. 278.
5. K tomu podrobněji P. Kroupa – J. Kroupová, o. c. pozn. 2, pozn. 47, na s. 7. Ke koupi Ratměřic zejm. A. N. Vlasák, Okres Vlašimský, in: Památky archeologické a místopisné díl. I. Praha 1855, s. 184; A. Sedláček, Místopisný slovník Království českého. Praha 1908, s. 758; rovněž týž, Hrad, zámky a tvrze Království českého 15. Praha 1927, s. 193.
6. P. Kroupa – J. Kroupová, o. c. v pozn. 2, s. 6.
7. K nástěnným malbám v Libouni viz podrobněji Z. Všecká a kol., Středověká nástěnná malba ve středních Čechách. Praha 2011, s. 206–209.
8. P. Pavelec, Středověké nástěnné malby v rezidenčních městech Rožmberku a Českém Krumlově, in: J. Pánek ed., Rožmberkové. České Budějovice 2011, s. 433.
9. K tomu Z. Všecká a kol., o. c. v pozn. 7, s. 220. Zmiňme jen, že A. Sedláček, 1927, o. c. v pozn. 5, s. 280 uvádí, že menší část Načeradce patřila pánům Vlašimským a zemanům erbu růže, zápisy jsou o tom k roku 1383. Sedláček dále uvádí, že je zmiňován Naček z Načeradce (1436), jenž, jak uvádí, pečtil s růží. Je-li možno i po více než stu letech uvažovat o spojitosti mezi těmito skutečnostmi a erbem s růží na stěně presbytáře kostela v Ratměřicích, není jasné.
10. A. Merhautová, Raně středověká architektura v Čechách. Praha 1971, s. 301. Loď považoval za románskou již A. Podlaha, Posvátná místa království českého VI. Praha 1912, s. 110.
11. M. Radová-Štiková, Předrománská a románská architektura Středočeského kraje. Praha 1983, s. 15.
12. E. Poche a kol., Umělecké památky Čech 3. Praha 1980, s. 224, vznik presbytáře je kladen do druhé poloviny 14. století; D. Líbal, Katalog gotické architektury v České republice do husitských válek. Praha 2001, s. 427, datuje stavbu presbytáře na přelom první a druhé čtvrti 14. století.
13. Z nich uvedme některé příkladem. G. Friedrich ed., Codex Diplomaticus et epistolarius regni Bohemiae II. Pragae 1912, s. 193, k roku 1220 je uveden Dalebor de Radmiric; F. A. Tíngl ed., Liber confirmationum I/1. Pragae 1867, s. 188, k roku 1362 je uváděn „... plebanus in Ratmirzycz.“; J. Emler ed., Libri confirmationum III–IV. Pragae 1879, s. 155, je k roku 1383 uveden „... pleb. in Ratmyrczycz.“ K písemným zprávám viz též A. Podlaha, o. c. v pozn. 10, s. 109; J. Kurka, Archidiakonáty Kouřimský, Bolešlavský, Hradecký a diecése litomyšlská. Praha 1915, s. 219; nebo A. Profous, Místní jména v Čechách. Praha 1951, s. 546.
14. A. N. Vlasák, o. c. v pozn. 5, s. 184.
15. J. Kurka, o. c. v pozn. 13, s. 219.
16. P. Vlček – P. Sommer – D. Foltýn, Encyklopedie českých klášterů. Praha 1998, s. 353.
17. A. N. Vlasák, o. c. v pozn. 5, s. 184. Jak píše A. Sedláček, 1927, o. c. v pozn. 5, s. 194, Domašín byl od léta roku 1548 v držení Kryštofa Skuhrovského ze Skuhrova a spravován z Popovic, kam se přiznal.
18. Popovice byly po roce 1549 v držení manželky Kryštofa Skuhrovského ze Skuhrova, Mandalény. A. Sedláček, 1927, o. c. v pozn. 5, s. 93. Ke stavebnímu vývoji kostela v Popovicích např. E. Poche a kol., o. c. v pozn. 12, s. 135–136. Nověji D. Líbal, o. c. v pozn. 12, s. 344. Kryštof Skuhrovský spravoval majetek z Popovic. K tomu viz pozn. 17.
19. K tomu např. A. Sedláček, 1927, o. c. v pozn. 5, s. 195, 197 a 241.

PRAMENY A LITERATURA

- Friedrich, F. ed. 1912: Codex Diplomaticus et epistolarius regni Bohemiae II. Pragae.
- Kroupa, P. – Kroupová, J. 2009: Nově odkrytý soubor nástěnných maleb v kostele sv. Václava v Libouni, Památky středních Čech 23, č. 1, s. 1–7.
- Kurka, J. 1915: Archidiakonáty Kouřimský, Bolešlavský, Hradecký a diecése litomyšlská. Praha.
- Líbal, D. 2001: Katalog gotické architektury v České republice do husitských válek. Praha.
- Merhautová, A. 1971: Raně středověká architektura v Čechách. Praha.
- Pavelec, P. 2011: Středověké nástěnné malby v rezidenčních městech Rožmberku a Českém Krumlově, in: J. Pánek ed., Rožmberkové. České Budějovice, s. 430–443.
- Podlaha, A. 1912: Posvátná místa království českého VI. Praha.
- Poche, E. a kol. 1980: Umělecké památky Čech 3. Praha.
- Profous, A. 1951: Místní jména v Čechách III. Praha.
- Radová-Štiková, M. 1983: Předrománská a románská architektura Středočeského kraje. Praha.
- Sachs, H. – Badstübner, E. – Neumann, H. 1980: Christliche Ikonographie in Stichworten. Leipzig.
- Sedláček, A. 1908: Místopisný slovník Království českého. Praha.
- Sedláček, A. 1927: Hrad, zámky a tvrze Království českého 15. Praha.
- Tíngl, F. A. ed. 1867: Liber confirmationum I/1. Pragae.
- Vlasák, A. N. 1855: Okres Vlašimský, in: Památky archeologické a místopisné I. Praha.
- Vlček, P. – Sommer, P. – Foltýn, D. 1998: Encyklopedie českých klášterů. Praha.
- Všecká a kol. 2011: Středověká nástěnná malba ve středních Čechách. Praha.

Zu neu entdeckten Teilen der gotisch-renaissance Wandmalereien im Presbyterium der Kirche des hl. Gallus in Ratměřice/Radmierschitz, Bezirk Benešov/Beneschau (vorläufige Nachricht)

Bei den Arbeiten an der Renovierung der Kirche des hl. Gallus in Ratměřice in Mittelböhmen wurde im Presbyterium ein Teil der spätgotisch-renaissance Wandmalereien entdeckt. Die Kirche hat wahrscheinlich einen romanischen Kern aus dem ersten Drittel des 13. Jahrhunderts, der in der Gotik nach und nach baulich hergerichtet wurde. Die Kirche ist einschiffig, mit dem Turm in der Achse der westlichen Stirnwand und mit dem polygonalen Presbyterium im Osten.

Neu entdeckte Teile der Wandmalereien bedecken die nordöstlichen und südöstlichen Wände des Presbyteriums. Die Malereien sind in der Form der illusionistischen Hängebilder durchgeführt, die mit der Hilfe eines dünnen Seiles an der waagrechten Stange aufgehängt sind. Einzelne Bilder sind mit rot ausgefärbten Leisten gerahmt.

An der nordöstlichen Wand des Presbyteriums wurden zwei illusionistischen Hängebilder entdeckt. In dem linken von ihnen ist eine heilige Gestalt platziert. An ihrer linken Seite ist die Weinrebe mit Trauben und Blättern, an der rechten Seite ein Wappen mit der fünfblättrigen Rose platziert. An dem rechten illusionistischen Hängebild ist der erhaltene Teil der Gestalt des hl. Petrus platziert. An der linken Seite des Heiligen befindet sich sein Attribut – ein Schlüssel. Die stehende Gestalt ist en face dargestellt, der Heilige ist mit einem herabwallenden Gewand bekleidet. Der Gesichtsteil der Gestalt ist in der relativen Vollkommenheit erhalten. Ganz rechts von dem illusionistischen Hängebild befindet sich ein mit einer pflanzlichen Ranke erfülltes Feld. Es handelt sich wahrscheinlich um die Weinrebe. Jede von den Gestalten an beiden illusionistischen Hängebildern hat zwei Nimbusse. Einen größeren, äußeren und den zweiten, kleineren, inneren.

An der Wand des südöstlichen Feldes des Presbyteriums wurden Teile von zwei Hängebildern entdeckt, samt des Teiles der waagrechten Stange und des Befestigungsseiles. An dem linken illusionistischen Hängebild sind erhaltene Teile der ursprünglichen Pflanzenverzierung erhalten, sonst sind die Flächen der Bilder heutzutage leer, die ursprüngliche Ausmalung wurde offensichtlich verwischt. Deswegen kann man ihre Form nicht bestimmen. Die Inschriften, erhalten an dem rechten Bild, sind offensichtlich der jüngeren Herkunft.

Die Malereien haben die Analogie bei den Wandmalereien in der Kirche des hl. Wenzels in dem nahen Dorf Libouň/Libaun. Auch hier sind illusionistische Hängebilder mit einzelnen Szenen abgebildet,

aufgehängt an der waagrechten Stange. Die Malereien in Libouň sind in die Jahre 1547 bis 1560 datiert, als beide Dörfer ein gemeinsamer Besitzer im Besitz hatte.

Wandmalereien im Presbyterium der Kirche in Ratměřice sind einzigartig dadurch, weil sie illusionistische Wandbilder des Interieur-Typs darstellen, und das ungewöhnlich in dem inneren Raum der ländlichen Kirche. Sie sind ein Beleg des Antritts der Neuzeit in der Zeit des Abgangs der Spätgotik. Die Malereien sind bisher nicht restauriert und auch nicht völlig entdeckt. Man kann aber voraussetzen, dass der größere und bedeutungsvollste Teil der Malereien schon heutzutage entdeckt ist.

Abb. 1: Ratměřice/Radmierschitz, Kirche des hl. Gallus. Blick in das Presbyterium mit entdeckten Teilen der Wandmalereien. Links befinden sich Malereien an der nordöstlichen Wand, rechts an der südöstlichen Wand. Alle Fotos D. Primusová 2021.

Abb. 2: Ratměřice, Kirche des hl. Gallus. Gesamtansicht der entdeckten Wandmalereien an der nordöstlichen Wand des Presbyteriums.

Abb. 3: Ratměřice, Kirche des hl. Gallus. Ein Detail der Wandmalereien an der nordöstlichen Wand des Presbyteriums. In der Mitte befindet sich der obere Teil der Gestalt des hl. Petrus, links ein Teil des Schlüssels. Oben ist die waagrechte Stange mit dem Hängeband (Seil) und der Hilse angezogen an der Stange sichtbar.

Abb. 4: Ratměřice, Kirche des hl. Gallus. Ein Detail der Wandmalereien an der nordöstlichen Wand des Presbyteriums. In der Mitte befindet sich ein enges Feld mit der Rankenverzierung mit der Weinrebe (?) das an das rechte Bild angebunden ist.

Abb. 5: Ratměřice, Kirche des hl. Gallus. Ein Detail der Wandmalereien an der südöstlichen Wand des Presbyteriums. Eine Pflanzenranke in dem rechten oberen Teil des linken illusionistischen Hängebildes. Oben befindet sich ein entdeckter Teil der waagrechten Stange mit dem Hängeband (Seil).

Abb. 6: Ratměřice, Kirche des hl. Gallus. Ein Detail der Wandmalereien an der südöstlichen Wand des Presbyteriums. Inschriften in dem linken Teil des rechten illusionistischen Hängebild.

Abb. 7: Ratměřice, Kirche des hl. Gallus. Ein Detail der Wandmalereien an der südöstlichen Wand des Presbyteriums. Ein Kelch in dem rechten oberen Teil des rechten illusionistischen Hängebildes.

(Übersetzung J. Kroupová)